

TÜRK EĞİTİM TARİHİNDE MEKTEB-İ SULTANI

Servet HALİ¹

Sümevra ÇELEBİ²

Makale İlk Gönderim Tarihi: 11.03.2024

Makale Kabul Tarihi: 19.06.2024

Atıf/©: Hali, S. (2025). Türk eğitim tarihinde Mekteb-i Sultani. *Journal of Advancements in Education*, 3(1), 1-17.

Özet

Tanzimat Dönemi'nden sonra Osmanlı Devleti'nde batı modeli esas alınarak çeşitli ıslahatlar yapılmaya başlanmış, bu doğrultuda yeni kurumlar açılmıştır. Avrupa'nın gelişmişlik seviyesine ulaşma hedefiyle, ülkede çağdaş, sistemli ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulması yönünde planlamalar yapılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu ıslahat programlarını uygulamada gecikmesi, ülkede reform problemlerini gündeme getirmiş ve Avrupalı devletlerin çeşitli öneriler sunmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte Türk eğitim sisteminin gelişimine yönelik kurumsal yenilikler gerçekleştirilmiş ve bu çerçevede Mekteb-i Sultani'nin açılmasına karar verilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra "Galatasaray Lisesi" adını alan Mekteb-i Sultani, kurulduğu dönemdeki kültürel yapısını koruyarak Atatürkçü bir düşünce yapısıyla günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Lise, devletin çeşitli kademelerinde görev almış birçok önemli ismi yetiştirmiştir. Osmanlılık prensibi doğrultusunda farklı milletleri bir araya getirme amacı taşıyan bu kurum, bu yönüyle dünyada da örnek teşkil etmiştir. Bu çalışmada, Mekteb-i Sultani'nin kurulduğu dönemden Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçte genel eğitim durumu ile mektebin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi ele alınmıştır. Araştırma sonuçları, Galatasaray Lisesi'nin hem modern eğitimin ülkede yerleşmesi ve yaygınlaşmasında hem de Türkiye'de yabancı dil eğitimi ve kültürel bütünleşmeye büyük katkılar sağladığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekteb-İ Sultani, Galatasaray Lisesi, Türk Eğitim Tarihi, Tarih Eğitimi, Eğitim.

¹Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fak, servethali@mku.edu.tr ORCID: 0000 0002 3365 0937

²Milli Eğitim Bakanlığı, sumeyra.ygbsn@gmail.com, ORCID: 0009 0009 1126 1883

MEKTEB-I SULTANI IN TURKISH EDUCATION HISTORY

Servet HALİ

Sümevra ÇELEBİ

Received (First): 11.03.2024

Accepted: 19.06.2024

Citation/©: Hali, S. (2025). Türk eğitim tarihinde Mekteb-i Sultani. *Journal of Advancements in Education*, 3(1), 1-17.

Abstract

In the aftermath of the Tanzimat Era, a series of reforms were initiated in the Ottoman Empire based on Western models, leading to the establishment of new institutions. In pursuit of aligning with the developmental standards of Europe, the Empire undertook initiatives to design a coherent and far-reaching educational framework characterized by modernity and systematic organization. However, the Empire's delay in the implementation of these reform programs brought forth substantial challenges in the modernization process and created a ground upon which European powers were able to advance various proposals. In this process, institutional innovations were carried out for the development of the Turkish educational system, and within this framework, the establishment of the Mekteb-i Sultani was decided. After the proclamation of the Republic, the Mekteb-i Sultani, which was renamed Galatasaray High School, preserved the cultural structure of its foundation period and has continued its existence up to the present with an Atatürkist intellectual orientation. The school has educated numerous prominent figures who later served in various ranks of the state. Established with the aim of bringing together diverse communities under the principle of Ottomanism, the institution has, in this regard, served as an exemplary model internationally. This study addresses both the general state of education from the foundation of the Mekteb-i Sultani to the Republican era and the school's role and significance within the history of Turkish education. The findings demonstrate that Galatasaray High School made substantial contributions not only to the institutionalization and dissemination of modern education in the country, but also to the advancement of foreign language instruction and cultural integration in Turkey.

Keywords: Mekteb-i Sultani, Galatasaray High School, Turkish Education History, History Education, Education.

1. GİRİŞ

19. yy'ın başlarında dünyada hızlı bir değişim yaşanmaktaydı. İngiltere-Fransa arasında düşmanlık Napolyon Bonapart'ın esir düşmesiyle sona ermişti. İngiltere Başbakanı Disraeli döneminde İngiltere, Fransa ve Türkiye, Rusya tehlikesi karşısında ittifak yapmışlardı. Kırım Savaşı'nda (1853-1856) gizli müttefik olan ABD, Rusya'yı yenilgiye uğratmış akabinde ise Amerika'da 1861 yılında iç savaş patlak vermiş, 1863 yılında ise ABD, Rusya'dan Alaska'yı almıştı. Kırım Savaşı'nda Osmanlı subayları ile memurlarının yabancı dil konusunda zayıf olmaları çeşitli zorluklara sebep olmuştu (Semenderoğlu ve Tamburacı,1998). Bu ihtiyaca ve Osmanlı eğitim sistemi için model olmasına binaen kurulmuş Türk eğitimi sisteminin köklü kurumlarından olan Galatasaray Lisesi, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde önemli görev üstlenmiş açılışı ile modern eğitimin ülkeye girmesinde ve yaygın hale gelmesinde öncülük etmiştir. Esas olarak Galatasaray adının Osmanlı döneminde mevcut eğitim kurumlarıyla birlikte anılması II. Beyazıt dönemine denk gelmektedir. Mektep, eğitim sürecine 1481 yılında Enderun Mektebi olarak başlamış, Galatasaray Tıp Mektebi olarak adlandırılan okul 1838 yılına kadar bu adla devam etmiş, Mekteb-i Sultani adını ise 1868 yılında almıştır. Mekteb-i Sultani, Cumhuriyet döneminde Galatasaray Lisesi adıyla yine önemli bir eğitim kurumu olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Ülkemizin en köklü eğitim müesseselerinden olan mektep, günümüzde doğal olarak çeşitli araştırmaların konusu olmuştur. Yapılan çalışmada Mekteb-i Sultani'nin kuruluşundan Cumhuriyet dönemi dâhil olmak üzere eğitim süreci ele alınmıştır. Modern anlamda günümüz eğitim sistemine önemli katkıları olan mektebin, gelecek nesillerde hayat bulmasını sağlama düşüncesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

2. KURULUŞU VE GENEL TARİHÇE

Kırım Savaşı'ndan sonra ilan edilen Islahat Fermanı'nda yer alan ıslahatların pratiğe dönüştürülmesi Sultani'nin kuruluş sürecini başlatmıştır (Kocamanoğlu, 2003). Sultani'nin kurulmasındaki amaç, özü itibarıyla bir ihtiyacın giderilmesinden doğmaktadır. Batılılaşma sürecinde önemli adımların atıldığı Tanzimat döneminde, eğitim alanında değişimlerin yapılması da söz konusudur. Tanzimat Fermanı Müslüman ve gayri müslim bütün tebaaya çeşitli alanlarda eşitlik getirecekti. Bu durumun hayat bulabilmesi lâik bir hukuk sisteminin tesis edilmesine bağlıydı. Bunun için ise lâik bir eğitim sistemine ihtiyaç vardı. Osmanlı devlet idarecileri, 1838 yılından itibaren, Babıâli adındaki yenilenen merkezi bürokrasiye personel yetiştirmek maksadıyla batı modelinde rüştiyeye eşdeğer okullar açtılar. Bu okullardan mezun olan talebeler Babıâli bünyesinde kendi tercih ettikleri birimlerde göreve başladılar. Böylece halk yeni açılan bu okullara ve genel olarak eğitime önem vermeye başladı. Başlangıçta olabildiğince temel seviyede olan bu eğitim kurumları zamanla kökleşmiş ve lâik eğitim sisteminin temelini oluşturmuştur (Öztürk, 2000).

1846 yılından itibaren sayısal olarak artış gösteren rüştiyelerde talebeler eğitim aldıktan sonra yükseköğrenim kurumu olarak medreselere geçiş yapıyorlardı. Ancak rüştiyelerin eğitimi yükseköğretime hazırlık yönünden lise eğitim seviyesinden fazla ortaokul eğitim seviyesine denkti. Bu sebeple Rüştiyeler ile Medreselerin arasında oluşan bu boşluğu kapatacak lise kademesinde eğitim kurumlarına gereksinim duyulmuştu. Oluşan bu boşluktan farklı mekteplere giden gayrimüslim talebeler değil Müslüman Türkler etkilenmekteydi. Yetersiz eğitim, Türklerin millet sevgisini olumsuz etkileyerek yüksekokullara giden talebelerin ve farklı yerlerde istihdam edileceklerin yeteri seviyede eğitim alamamalarına ortam hazırlamıştır. Bu kötü gidişata son vermek amacıyla büyük masraflar yapılarak Paris'e öğrencilerin gönderilmesi kararlaştırılmış ve öğrencilerin Paris'te 1857'de açılan Mekteb-i Osmani'de ders veren en iyi hocalardan tahsil görmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Şişman, 1986). Ancak bu uygulama istenilen şekilde devam edememiştir. 1848'de rüştiye mekteplerinin eğitim seviyesinin daha üzerinde eğitimin sürdürüldüğü Darülmaarif ve Mahrec-i Aklâm gibi kurumlar açılmaya başlanmıştı. Fakat bu kurumlar yükseköğretime talebe hazırlayacak düzeyde değillerdi.

İlköğretim düzeyindeki eğitim kurumlarında her milletin kendi okullarında eğitim verdiği Osmanlı Devleti'nde, ayrıştırıcı hareketlerinin artmasıyla tüm Osmanlı halkına ortak kültür ve eğitimin verilmesinin önemi artmıştır. Fakat sıbyan ve rüştiye mekteplerinde Müslüman ve gayrimüslim öğrencilerin beraber eğitim görmesi uygun görülüyordu. Devlet bu sebeple, ilköğretim ile yükseköğretim kademeleri arasında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün Osmanlı halkına aynı eğitimi sunma gayretindeydi.

1856 İslahat Fermanı'yla, bütün Osmanlı halkının aynı koşullarda eğitim faaliyetlerinden faydalanması gerektiği belirtilmiş üzerinden on yıl geçmesine rağmen bu tür eğitim kurumları hala açılmamıştı. Avrupa Devletleri'nin, bu süreçte İslahat Fermanı'nın uygulanması için Babiali'ye yaptığı baskı 1866'da gerçekleşen Girit İsyanı sonrası artmaya başlamıştır. Yapılan baskıların dayanağı olarak ise bu fermanın ilanından sonra onca zamanın geçmesine rağmen fermana Hristiyan nüfusun durumunun düzeltilmesi amacıyla konulan yargıların gerçekleşmemesi gerekçe gösterilmiştir. Bu süreçte, Rusya Osmanlı Devleti'nin özerk bölgelere bölünerek idare edilmesini savunmuş, Avrupa Devletleri de Osmanlı'nın bütünlüğünü korumak için devlete ıslahat notaları vermişti. Bu notalardan biri 22 Şubat 1867 yılında Fransa'dan gelmiştir. Birçok maddeden oluşan kapsamlı ve bütünlük eğitim programının düzenlenmesini de kapsamaktaydı (Sungu, 1943). Fransız Eğitim Bakanı Victor Duruy'un gönderdiği bu notada: gayrimüslim toplulukların sahip oldukları eğitim kurumlarının teşvikinin ve himayesinin sağlanması, büyük şehirlerde Hristiyan çocuklarının dâhil edileceği orta kademeli okulların açılması, ilköğretim kademesinin geliştirilmesi için öğretmenlerin yetiştirilmesi, Müslüman ve gayrimüslim çocukların eğitim alacağı bir yükseköğretimin kurulması, okulda tıp biliminin yanında tarih, hukuk ve idare derslerinin verilmesi ve yeni yasaları uygulayacak memurların yetiştirilmesi gibi maddelere yer verilmiştir. Diğer yandan Fransız hükümeti, Almanya ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinde açılan Cizvit Okulları'na benzer Ortadoğu'da kendi kültür ve siyasi nüfuzlarının yayılmasını sağlayacak kolejler kurma düşüncesindeydi. Doğuda bulunan tüm Fransız okulları Atina'daki büyük Fransız Koleji'ne bağlanacaktı. İstanbul'da kurulması düşünülen Mekteb-i Sultani de bu eğitim kurumlarının formuna benzer görünüyordu (İslam Ansiklopedisi, 1996). Bu sebeple Fransa mektebe ilgisini esirgememekteydi.

1867'de Sultan Abdülaziz, Avrupa seyahati sırasında kurumların işleyişi itibarıyla gördüklerinden etkilenerek başta eğitim olmak üzere çeşitli alanlarda benzer çalışmaların Osmanlı'da da uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Padişah, seyahat dönüşünde nazırlara özellikle eğitime yönelmelerinin önemini ifade etmiştir. Dönemin önemli devlet temsilcileri Âli ve Fuat Paşalar da eğitim konusunda benzer düşüncede idi ve özellikle ve ısrarla yapılacak olan esas, köklü yenileşmenin eğitim konusunda olması gerektiğini beyanatlarında ifade etmekteydiler. Bir yandan eğitim için ifade edilen bu düşünceler aynı zamanda ülkenin birlik ve beraberliği bakımından da önemli olup Osmanlılık prensibi temelinde, yeni bir eğitim kurumunun kuruluş aşamasını hızlandıran faaliyetler olacaktır. Bu konuda Fransa elçisi Bourrée de Osmanlı hükümetini çeşitli şehirlerde lise açmaları yönünde desteklediklerini belirtmişti. Bu çerçevede çocuklara ailelerinin kontrolü altında öğrenimlerini devam ettirmelerini sağlayacak ve onların din veya milletleri ne olursa olsun fark etmeksizin edebi ve fenni bilgiler sunacak eğitim kurumlarının inşa edilmesine başlanması uygun görüldü. Böylece Osmanlı yönetiminin hoşgörüyü önem verdiği vurgulanacak ve aynı zamanda farklı milletlerden olan talebeler Osmanlılık bilinciyle eğitim almış olacaktı (Engelhardt, 1999).

11 Ekim 1867'de Paris Büyükelçisi Cemil Paşa ile Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy'un görüşmeleri sonucunda La Presse adlı Fransız bir gazetede yeni bir mektebin açılacağı ilan edilmiş ve Fransa'daki eğitim kurumlarına denk mektep olacağı belirtilmiştir. Sultani için ilk deneyim olarak, Beyoğlu'nda kışla amacıyla yaptırılmış Galata Saray binası uygun görülmüştür. Bu okul sonraki süreçte farklı vilayetlerde açılması planlanan liselere de model teşkil etmiştir. Mekteb-i Sultani adıyla anılacak olan bu okulda eğitim genel olarak Fransızca olmakla birlikte çeşitli dersler Türkçe verilecekti. Mektebin müdürü ve bazı hocaları da Fransız asıllı olacaktı. Mektepte Türkçe ve Fransızca olarak iki farklı bölüm

yer almaktaydı. Fen bilimleri dersleri çoğunlukla Fransızca, sosyal bilimler ise Türkçe öğretilmekteydi. Mektepte müslim ve gayrimüslim talebeler birlikte eğitim alacaktı (Engin, 2003).

Mekteb-i Sultani'nin sadaret tezkeresinde kuruluşuna yönelik şu ifadelere yer verilmiştir:

“Her memlekette medeniyet ve mamuriyetin en büyük esası ilim ve maarif olup bir müddetten beri devletçe sarf edilen gayretler semeresini vermeye başlamıştır. İstanbul'da ve taşrada Rüştiye ve Sibyan mektepleri öncelikle açılarak eğitim hizmetleri yaygınlaştırılmıştır. İdadi mekteplerinde dahi her birine lazım olan bilimlerin temeli öğretilmekte ve maarifin yaygınlaşmasına gayret edilmektedir. Bununla beraber, her türlü devlet hizmetinde istihdam edilmek ve yüksek ihtisas mekteplerinde tahsillerini tamamlayabilmek amacıyla eğitim görmek üzere Avrupa'nın en büyük mektepleri derecesinde, ahalinin çocuklarının kabiliyetlerine göre eğitim alacağı bir idadi kurulması ve Galata Sarayı binasının tahsis edilmesi zat-ı şahaneleri tarafından ferman buyurulmuştu. Söz konusu mektebin kurulmasına dair bir nizamname yapılmıştır. Talebelerin kaydolabilmesi için nizamnamenin şimdiden ilan edilmesi lazımdır. Mektebe Mekteb-i Sultani adı ile anılması uygun bulunmuştur. Mekteb-i Sultani'ye askeri idadi mektebi ders nazırı İsmail Bey'in, lisan bilmesi, dirayetli ve liyakatli olması hasebiyle bu göreve getirilmesi münasiptir.” Tezkere 15 Nisan 1868 yılında Sultan Abdülaziz tarafından onaylanmış ve Mekteb-i Sultani'nin kurulması resmiyet kazanmıştır (Engin,2016).

Kuruluş çalışmaları biten Sultani, 1 Eylül 1868 yılında 341 öğrencisiyle eğitim sürecine başlamıştır. Mektepteki öğrencilerin 147'si Müslüman, 48'i Gregoryen Ermeni, 36'sı Rum, 34'ü Musevi, 34'ü Bulgar, 23'ü Katolik Latin, 19'u ise Katolik Ermeniydi (De Salve L'Enseignement En Turquie Le Lycée Impérial de Galata-Sérai, 1874). Mektebe dışarıdan dâhil olmak isteyenler için ise ayrıca sınıflar oluşturulmuştur. Ayrıca mektebin öğretmenlerinin Müslüman-Türk, İtalyan, Rum, Ermeni, İngiliz ve Fransız oldukları görülmektedir. Galatasaray Lisesi'nin ilk müdürü Fransız olan Ernest de Salve'dir. Sonraki müdür Ermeni, üçüncü ve dördüncü müdür ise Rum bir eğitimcidir. 1895-1896 yılında müdürlük yapan Rum eğitimciden sonra müdürler Türk olmuştur (Berkes, 2010: 242).

1874-1875 eğitim-öğretim yıllarında mektebe bir Hukuk Mektebi ve Maabir Mühendishanesi dâhil edilmiştir (Semiz, 2008: 87). Diğer taraftan okula Karayolları Mülkiye Mühendisliği branşları, 1877'de ise Edebiyat bölümü açılmıştır. Böylece Galatasaray Lisesi'nin eğitim dallarının artması ve eğitim seviyesinin yükselmesi o zamanda yükseköğretim şeklinde nitelendirmesini sağlamıştır (Aydın, 1999: 19). Dersler beş yıllık bir döneme yayılmıştır. Birinci sınıfın yeterliliklerini barındırmayan öğrenciler için hazırlık sınıfları konulmuştur.

Mekteb-i Sultani'nin üstlendiği misyonu genel olarak iki şekilde ifade etmek mümkündür. Bunlardan birincisi devlete memur yetiştirmek, ikinci ise Tanzimat Dönemi'nin yenileşme sürecinde ihtiyaç duyulan seçkin zümreyi oluşturmak şeklinde yorumlanabilir. Mektepten mezun olanların çoğunun devlet bünyesinde görev aldığı aşikârdır. Diğer yandan Osmanlı tebaasını oluşturan unsurların kaynaşmasını ve bu tebaanın Osmanlı milliyetçiliği etrafında toplanmasını öngören politikanın başarısız olduğu ve toplumda ayrışmaya neden olduğu görülmektedir (Şişman, 1989: 326). Eğitimde batı-doğu sentezi yaratması sonucu evrensel değerlere ulaşmış olan Mekteb-i Sultani, kuruluşundan itibaren bir milli eğitim kurumu şeklinde tanınmış ve bu doğrultuda eğitim vermeye devam etmiştir. Fransız eğitim sistemi esas alınarak kurulmuş olsa da öğretim programlarına Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu öğrencilerin yetişmesi için eklemelerin yapıldığı söylenmelidir (Engin, 2003: 285).

Osmanlı gayri müslim tebası üzerinde nüfuz etme ve türlü emelleri olan ülkelerin üzerinde bu mektebin açılışının farklı yansımaları olmuştur. Rusya siyasi nedenlerden dolayı Fransa'nın etkisinin artmasından tedirginlik duymaktaydı. Bu sebeple Mekteb-i Sultani'nin açılışını istememekteydi. Rumlar Yunanca ders programının müfredatta yer verilmemesine tepkiliydiler. Museviler ise Hıristiyan dinine mensup

bir müdürün idaresindeki mektebe öğrenci göndermek istemiyordu (Karal, 1981). Katolikler de farklı milletlerden oluşan öğrencilerin içinde yetişen Katolik çocuklarda ahlaki çöküşlerin yaşanacağı düşüncesiyle mektebe olumlu bakmıyorlardı. Hatta papalık mektepte Katolik öğrencilerin eğitim almasını yasaklamıştı. Ancak Fransa'nın isteği üzerine bu yasak kaldırılmıştır (Berkes, 2002).

Mekteb-i Sultani ile ilgili olarak İstanbul gazetelerinde, ailelerin çocuklarını okutmak için önemli fırsat olduğu yönünde ve verilen eğitimin Avrupa düzeyinde olmasının sağladığı avantajla ülkenin geleceği için olumlu katkılarının olacağı şeklindeki düşünceleri içeren haberler yapılarak mektep hakkında önyargıların önüne geçilmeye çalışılmıştır (Sungu, 1943). Batılı birçok ülke ve cemaatin yanı sıra Avrupa'da faaliyetlerini gerçekleştiren Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi aydınlar mektebin kuruluşu ile ilgili olumsuz eleştirilerde bulunarak "Bir Türk çocuğunu keçisakallı Fransız hocaların eline bırakmanın zararlı olduğu" şeklinde yorumlar dile getirmişlerdir (Sirmen ve Öktem, 1997). Yapılan tüm olumsuz eleştirilere rağmen Sultani eğitime başlamıştır. Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki anlaşmanın sonucu kurulan Mekteb-i Sultani, Fransız Eğitim Bakanlığı'nın yardımı ile Fransız lise müfredatıyla uyumlu olarak eğitimine devam etmiştir (Somel, 2012: 700). Ancak Sultani'nin eğitim programlarının oluşturulmasında bu uyum zamanla değişmiş ve beklentiyi karşılamamıştır. Ülkenin ihtiyaçları temel alınarak yenileşmelere gidilmiş ve Fransız liselerinde az yer verilen temel bilimler, matematik, coğrafya, muhasebe, teknik resim, tarih gibi dersler Mekteb-i Sultani'de daha yoğun bir biçimde verilmeye başlanmıştı (Düzenli, 1996). Bunun yanında Mekteb-i Sultani'de spora her dönem önem verilmiştir. Kuruluş yılından itibaren programlara jimnastik dersi eklenmiş ve spor salonu açılmıştır. Bundan dolayı mektepte sporun her dalında başarılı gençler yetişmiştir. Bunun günümüzde en etkili örneği 1905 yılında Ali Sami Yen ile okul arkadaşlarının Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk futbol kulübü olan Galatasaray'ı kurmaları söylenebilir (İstanbuluoğlu, 2003; Çalışlar, 2005). Mekteb-i Sultani'nin açılışından Cumhuriyet dönemine kadar sırayla Mösyö De Salve, Vahan Efendi, Fotyadi Bey, Sava Paşa, Ali Suavi Bey, Ali Nizami Paşa, Halil Efendi, Karaca Paşa, İsmail Bey, Abdurrahman Şeref Bey, Emrullah Bey, Mustafa Azmi Bey, Tefik Fikret Bey, Salih Zeki Bey, Salih Arif Bey ve Aynizade Hasan Tahsin Bey idari amir olmuştur. Mekteb-i Sultani'de müdürlük görevi yürüten tanınmış simalardan bir diğeri olan Tefik Fikret'ti (Fethi, 1931; Engin, 2006).

3. MEKTEB-İ SULTANİ ÖNCESİ TÜRKİYE'NİN EĞİTİM DURUMU

Osmanlı Devleti'nde Mekteb-i Sultani'den önce eğitim, özellikle Müslüman halk arasında yaygın değildi. Eğitimin toplum açısından önemi tam kavranamamış toplumda ziraat, sanayi ve sanat dalları gibi çeşitli alanlarda eksiklik söz konusuydu. Mahalle mektepleri, rüştiyeler ve medreseler olmak üzere üç tür okul mevcuttu. Mahalle Mektepleri, mahallelerde özel vakıflar aracılığıyla oluşturulan, öğrencilere Türk alfabesinin ve Arapça Kur'an okumasının öğretildiği okullardı. Bütün çocuklar cüzi miktarda ücret vererek 5 veya 6 yıl kadar bu mekteplerde öğrenim görmekteydi. Mektebi 10-12 yaşında tamamlayan öğrenciler ardından daha sistemli, üst derecede ve tamamen ücretsiz olan Rüştiye Mekteplerine girmektedirler. Bu mektepler talebelere 4-5 yılda Türkçeyi, okuma-yazmayı, aritmetiğin temel kavramlarını, Türkiye tarihi ve coğrafyanın esas bilgilerini kazandırmaktaydılar.

Rüştiyelerin bir üst kademesi ise "Medreseler"di. Medreselerde Türkçe, Arapça, felsefe, din ve tarih dersleri öğretilmekteydi. Eğitim genel olarak Arapça'ya yönelikti, fakat bilimsel bir niteliğe sahip değildi. Öğrenciler medreselerde 16-18 yaşlarında başlayarak 15 yıl süreyle eğitim almaktaydı. İhtiyaçları medrese tarafından karşılanan öğrenciler 30, 40 veya 100'lük gibi gruplara ayrılırlardı. Ramazan ayları gelince öğrenciler para karşılığı farklı bölgelere gönderilerek camilerde vaaz verirdi. Medreseleri 30-35 yaşında bitiren öğrencilerin bir bölümü kadı ve müftü olurken bir bölümü de medreselerde görevlendirilirdi. Osmanlı Devleti'nin gücünü kanıtladığı dönemlerde medreseler ilim anlamında zengin bir süreç yaşıyordu. Ancak Galatasaray Mekteb-i Sultanisi öncesi bu kurumlarda

kayda değer dersler olarak Arapça ve din dersleri görülmekteydi. Bu sebeple medreseler ilahiyat okulları niteliğine bürünmüştü. Tüm Müslüman çocukların eğitim görebildiği bu mekteplerin haricinde daha üst makamlara öğrenci hazırlayan farklı öğretim kurumları da mevcuttu. Bu okullar Mekteb-i Harbiye, Mekteb-i Bahriye, Mekteb-i Erkan-ı Harbiye ve Mekteb-i Tıbbiye olarak çeşitlendirilebilir.

Osmanlı sınırları içerisinde yaşamını sürdüren Hıristiyanların, Musevilerin ve çeşitli mezheplerin de çok sayıda okulları vardı. Bu okullardan en önemlileri İstanbul'da bulunan Beyoğlu'nda İtalyan Mektebi, Fransız Mektepleri, Hasköy Ermeni Mektebi, Fener Rum Mektebi, Alman Mektepleri Ortaköy Yahudi Mektebi ve İngiliz Mektepleridir. Bu mekteplerin müfredatında Latince, Eski Yunanca, azınlıklara ait dil ve tarih dersleri, felsefe, fen bilimleri ve coğrafya gibi dersler yer almaktaydı. Ancak Türk ve azınlık mekteplerinin ilköğretim ve yükseköğretim kademeleri arasında yükseköğretime hazırlık sağlayan ara kademe eğitim kurumlarına ihtiyaç bulunmaktaydı (Şişman, 1989). Bu sebeple Ekim 1856 yılında Paris'te "Mekteb-i Osmani" açılmıştı. Paris Antlaşması'nın imzalandığı yıl faaliyete başlayan bu mektep, Fransız eğitim sistemine bağlı yabancı dil bilen subaylar, öğretmen, hariciye memuru ve tercüman yetiştirme amacı taşımaktaydı (İstanbul Ansiklopedisi, 1971).

Sultan Abdülaziz 1864'te Fransa ve İngiltere gezilerinde yurt dışına gönderilen öğrencilerin, gönderilme amacı dışında davranış sergilediklerine şahit olunca Mekteb-i Osmani'yi kaldırıp yerine College de France örnek alınarak İstanbul'da bir okul kurulmasını istedi (Semenderoğlu ve Tamburacı, 1998). Fransa'da kurulan mektepte öğrencilere yapılan masrafların 200.000 franka varması, karşılığında ise istenilenin olmaması, minimum giderle daha fazla öğrenci yetiştirilmesi isteği gibi sebepler İstanbul'da batılı tarzda yeni bir okul açılması fikrini doğurmuştur. Bu fikir de Mekteb-i Sultani'nin açılmasına zemin hazırlamıştır (Şişman, 1989).

4. 1923'E KADAR MEKTEB-İ SULTANİ VE EĞİTİM KURUMLARI

Mekteb-i Sultani'nin kurulması fikri, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda ortaya koyduğu değişim çabalarından biridir. 19. yüzyılda, eski gücünü kaybedip Batılı ülkelere göre geri plânda olduğunu fark eden Osmanlı Devleti, bu kötü gidişata karşı önlem amacıyla yenileşme, batıya karşı koyabilme ve eski gücüne kavuşabilme niyetindeydi. Bu çabalar III. Selim (1789-1807) ile başlayarak II. Mahmut (1808–1839) tarafından devam ettirilmiştir. Abdülmecit (1839–1861) ile Abdülaziz (1861–1876) dönemlerinde de Osmanlı, Tanzimat denilen ve batı kurumlarının ülkede çeşitli kurumlara uyarlandığı bir modernleşme süreci geçirmiştir. Bu modernleşmenin ihtiyaç duyulduğu alanlardan biri de eğitimidir (Engin, 2012).

Mektep, 1481 yılında kurularak 1481-1578 yılları arasında Enderun'u Hümayun, 1578-1676 yılları arasında Medrese, 1676-1715 yıllarında yine Enderun-u Hümayun, 1838 yılında Mekteb-i Tıbbiye, Adliye-i Şahane, 1838-1862 yılları arasında Kışla-i Adliye, 1862-1868 yılları arasında Mühendis İdadisi, 1868'de ise Galatasaray'ı Mektebi Sultani'si adıyla faaliyet göstermiştir. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile beraber Galatasaray Lisesi modern bir eğitim kimliğine bürünmüştür (Kazancıgil ve Berküren, 1997: 7). Bu anlamda geçirilen süreçlerden Tanzimat Dönemi'ndeki Mektebi Sultani ve daha sonra dönüştürülen Galatasaray Lisesi dönemi en önemli dönemlerdendir. Bunun yanında Galatasaray Lisesi'nin Enderun ve Tıbbiye Mektebi olarak faaliyet gösterdiği, okulun kuruluşu ve birçok ilklerin yaşandığı dönemler olması sebebiyle de öne çıkmaktadır.

4.1. Galatasaray'ı Enderun Mektebi Dönemi

Galatasaray Lisesi bir eğitim kurumu olarak II. Beyazıt (1481–1512) döneminde Enderun mektebi olarak faaliyetlerine başlamıştır. Mektep, bugünkü Beyoğlu'nda çalışmalarına başlamıştı (İsfendiyoğlu, 1954). Galatasaray'ı Enderun Mektebi 1868 yılına değin birçok dönüşümler yaşadı. Ancak, Kanuni Sultan Süleyman dönemi sonrası mektepte eğitim ihmal edildi. 1715 yılında III. Ahmet döneminde, tekrar

onarılarak Saray mektebi görevini sürdürdü. 1741 yılında I. Mahmut döneminde mektepte yenileşmeler gerçekleştirilerek Ayasofya ve Fatih kütüphaneleri seviyesinde bir kütüphane açıldı. III. Selim ve II. Mahmut da mektebe oldukça önem vermişlerdi. II. Mahmut döneminde Tophane’de çıkan yangında zarar görünce Defterdar Hacı Yusuf Efendi tarafından 1819’da yeniden yapıldı. 1826’da Yeniçerilerin sonlandırılması ile mektebin işlevi bitti (Uyanık, 2006).

4.2. Galatasaray Tıp Mektebi Dönemi

II. Mahmut döneminde yeniçeri ocağının kaldırılmasının ardından batılı tarzda oluşturulmuş yeni bir ordu olan Asakir-i Mansure-i Muhammediye’nin hekim talebini sağlamak için 1827’de Tıbhane-i Amire (Askeri Tıp Mektebi) kurulmuştu. Artan gereksinimler neticesinde 1832’de Cerrahhane yapıldı. 1836 yılında Cerrahhane ile Tıphane-i Amire birleştirilerek Askeri Tıp Mektebi adıyla sarayda eğitime devam edildi (Bilim, 1999). 1837 yılında ise Hekimbaşı Ahmet Necip Efendi mektebin binasının değişimi konusunda yetkililere müracaat etti. Yeni bina ile hastanenin olması gerektiğini belirtti. Bu sebeple İstanbul’da bulunan birçok bina üzerinde araştırma yapıldı. Uzun süredir kullanılmayan Enderun Mektebi yani Galatasaray binasının yenilenmesine ve Tıp Mektebi’nin de oraya taşınması yönünde karar alındı. Mektebin eğitim faaliyetlerinin devamı için Avustralyalı Doktor Karl Bernard, Doktor Neuner ve Eczacı Hoffman davet edildi.

Galatasaray Askeri Tıp Mektebi alanında uzman doktorlar yetiştirecek ve sağlık alanında topluma hizmet sunacaktı. II. Mahmut Türkçe tıp eğitimi yapılmasını istemekteydi. Ancak bunun yanında yabancı dil bilmenin de önemli olduğunu vurgulamaktaydı. II. Mahmut bu okula çok önem göstermekteydi. Okulun açılışına özellikle katılarak talebelere konuşma yapan II. Mahmut’un mevcut dönemin eğitim sistemini ve eğitimde uygulanan yöntemleri ifade etmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır.

II. Mahmut tarafından bizzat yapılan konuşma mektebe verilen önemi ve beklentileri de ifade etmektedir. Galatasaray Tıp Mektebi bu beklentileri karşılamak için eğitime başladı. Mektebin yatılı ve askeri olması sebebiyle idaresine önem verilmekteydi. Dershane ve yatakhaneler muntazam bir şekilde düzenlenmişti. Talebelerin elbiselerinin yaka ve kollarına kadife detaylar dikilmişti. Yakalarda ise mektebin sembolü olan yılan resmi işlenmişti. Talebelere her ay 25 kuruş maaş verilirdi. Mektepte dersler güneşin doğduktan sonra başlar, güneşin batışına iki saat kalınca biterdi. Eğitim sürecinde öğrencilere o zamana kadar anatomi dersi modeller aracılığıyla öğretilirdi. Ancak bu yöntem etkili olmayınca Mösyö Bernard’ın öncülüğünde eğitimde kaliteyi artırmak için derslerin kadavralar üzerinde yapılması sağlandı (Koçer, 1991). Kadavralar konusunda uzman hekim bulabilmek için Avrupa’da ilanlar verildi, müsabakalar düzenlendi. Spitzer, bu yarışmayı geçerek mektepte derslere girmeye hak kazandı. Birçok alanda yetenekli olan Spitzer farklı derslere de girmektedir. Mektepte öğrencilerin öğrendiklerini unutmaması için sabah işlenen dersler akşamları tekrar edilirdi. Üst kademedeki öğrencilere aylık 50 kuruş verilerek bu öğrencilerin tekrarları yaptırılırdı. Eğitimin ilk yıllarında eğitim süresi altı yıl olarak belirlenmişken daha sonra bu sürenin yetersiz olması sebebiyle süre dokuz yıla çıkarılmıştı. Bunlardan ilk dört yıl idadi, kalan beş yıl ise yüksek sınıf olarak belirlenmişti.

Galatasaray Askeri Tıp Mektebi’nde öğrenciler ücretsiz bir şekilde eğitim almaktaydı. Öğrenciler müslim ve gayri müslim herhangi dini bir ayırım gözetmeksizin seçilirlerdi. Mektebin ilk mezunları 1843’te padişah Abdülmecit’in de olduğu sınavda başarılı olup diploma almaya hak kazandılar. Öğrenciler mezun oldukları derecelere göre kaymakamlık, miralaylık, yüzbaşılık ve binbaşılık gibi rütbelerde görevlendirildi. Mektepte öğrencilere verilen diplomalar Avrupa’da bulunan tıp fakültelerinde verilen diplomalara denkti. Bunun yanında farklı ülkelerden gelen doktorların diplomaları Galatasaray Tıbbiye Mektebi’nde girdikleri sınav sonucunda ehliyet kazanacak, bu sayede yabancı doktorlar doktorluk yapabilecekti. Ayrıca mektepte La Gazette Médicale de Constantinople adında dergi çıkarılmış, yayın için ise matbaa kurulmuştur (İsfendiyaroğlu, 1954).

1848 tarihinde büyük bir yangın geçiren Tıbbiye Mektebi Humbarahane Kışlası'na taşındı. Abdülmecit, Galatasaray mektebini tekrar yaptırmak için harekete geçti. Mektebin bu sefer ahşap değil tuğla veya taştan yapılması planlanıyordu. Günümüzdeki Galatasaray Lisesi haline gelen binanın yapımı uzun zaman aldı. İnşaata başlamasını sağlayan Sultan Abdülmecit binanın yapımının tamamlandığını göremedi. Kendisinden sonra gelen Mekteb-i Sultani'nin de asıl kurucusu kabul edilen Abdülaziz, 1862 yılında binayı tamamlayarak ona bugünkü şeklini verdi. Ardından Askeri Tıbbiye Mektebi tekrar buraya taşınarak altı yıl burada eğitim faaliyetlerine devam etti (Engin, 2006). 1866 yılında Galatasaray binası Uluslararası Tıp Kongresi'ne ev sahipliği yaptı (La Turquie, 16; Février, 1866). 1868 yılında Mekteb-i Sultani'nin açılması burada eğitimine devam eden öğrencilerin Gülhane'ye taşınmasına sebep oldu.

5. MEKTEB-İ SULTANİ İÇİN YAYIMLANAN NİZAMNAME

15 Nisan 1868 – 21 Zilhicce 1284 tarihli tezkere ile Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nin açılmasına karar verilmiştir. Açılışın ardından Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nin 10 madde halinde nizamnamesi Türkçe, Fransızca, Ermenice ve Rumca yayınlanmıştır. Nizamnameyle lisenin açılışı gazetelerde ilan edilerek çerçeve halinde eğitim programı belirtilmiştir (Semenderoğlu ve Tamburacı, 1998). Yayınlanan nizamnamede bazı maddelere yer verilmiştir. Öncelikle talebelerin ırk ve mezhepleri arasında farka bakılmaksızın eğitim öğretim alabileceği, mezun olduktan sonra öğrencilerin devlete hizmette görevlendirilebileceği, ihtiyacı olan talebelerin hazırlık süreci geçirebileceği ve mektep tahsil müddetinin beş sene olacağı ifade edilmiştir. Bunların yanında gerekli olduğu durumlarda meslekle alakalı dersler gösterilip bir sene ek eğitim hakkı eklenmiştir (Ağırakça, 2012: 134). Nizamnamenin içeriğinde mektebin özellikleri tanıtılmakta ve çocuklarını kaydettirmek isteyen ailelere çağrıda bulunmaktadır. Belirtilen bu hususlar şunlardır:

- Mekteb-i Sultani ünü ile büyük mekteb-i umumi tesis ve teşkil olunmuştur. İş bu mektep her zümreye Osmanlı tebaasının çocuklarına mahsus olup farklı inançlardan kayıt yaptıracak talebelere Avrupa'nın iyi okulları sıralamasında oldukça önemli ve Osmanlı Devleti'nin taleplerini karşılamak suretiyle bilgiler tahsil ettirilecektir.
- Tahsil müddetinin bitiminde imtihanlarını kurallarına uygun bir şekilde verdikten sonra diplomasını alacak öğrenciler istedikleri takdirde her türlü devlet hizmetine girebileceklerdir. Bunun yanında dileyen öğrenciler de ihtisas görecekları tıbbiye, askeriye, bahriye, orman ve hendese okulları benzeri mekteplere devam edebileceklerdir.
- Alınacak öğrenciler yeterli seviyede eğitim almış olanlar sınavlar ile sınıflara seçilecek ve eğitim süreleri de daimî olarak 5 yıl sürecektir. Mektebe girerken beklenen seviyede olmayanlar 3 yıl idadi alanda eğitim aldıktan sonra sınıflara yerleştirilip 5 yıl tahsil sürelerini tamamlayacaklardır. Tahsil sürelerini tamamlamış olan öğrencilerden seçecekleri meslek ve yola dair bazı dersler gösterebilmek üzere icabı halinde söz konusu süre üzerine bir sene ilave olunacaktır. Birinci idadi sınıfına 9'dan 13 yaşına kadar öğrenci alınacaktır (Engin, 2016).

6. MEKTEB-İ SULTANİ'DE OKUTULAN DERSLER

Bu mektepte öğretilecek dersler öncelikle, öğrencilerin mektepten çıktıkları zaman her türlü hizmete elverişli olacakları tarzda ve bütün öğrenim süreleri boyunca okutulacaktır. Modern çağın gereklerini sağlayacak şekilde hazırlanan program çerçevesinde verilen dersler şunlardır:

- Osmanlı lisanı
- Fransız dili ve edebiyatı

- Ahlak ve adap
- Hukuk
- Tıp ve eczacılık ilimlerin tahsiline yetecek kadar Latince
- Yunan dili etimolojisi
- Osmanlı tarihi ve genel tarih
- Genel coğrafya ile Osmanlı Devleti'nin Ziraat zanaat ticaret ve idari coğrafyası
- Basit ve yüksek matematik
- Astronomi
- Mekanik ve uygulama alanları
- Fizik ve kimya
- Tabiat bilimleri
- Hukuk ilmine giriş mülki ve idari ilimler
- Hitabet ilmine giriş ve edebiyatı
- Resim ve yazı dersi
- Muhasebe defter tutma ve ticaret dersleri (Engin, 2016). Rum ve Ermeni Lisanları genel dersler arasında yer almayıp öğrenci aileleri istedikleri takdirde çocuklarına bu dersler okutulacaktır.

7. CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM VE GALATASARAY LİSESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında etkili olan yönetici kadro, modern bir ulus devlet ve toplum yapısı oluşturma fikriyle başta Fransa ve diğer Batılı devletlerin tarihsel gelişim süreçlerini kaynak olarak görmüştür. Buradan hareketle Cumhuriyet Dönemi yapılan ıslahatlar, milliyetçilik ve laiklik ilkeleri temel alınarak gerçekleştirilmiş ve Türk eğitim sisteminin ilerlemesini amaçlayan yeniliklere imza atılmıştır (Soydan, 2013:61).

Eğitim alanında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne miras kalan medrese ve mektepler, kurulan devletin amaçlarına yeterince yanıt vermemekteydi. Eğitimde var olan mektep-medrese ikiliğinin çözülmesini isteyen yönetici kadro, Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde 1924 yılında "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu" çıkararak bu ikiliğe son vermiş ve mevcut olan tüm okulları tekeline almıştır (Köseoğlu, 2007: 78). Tevhid-i Tedrisat kanunuyla Mustafa Kemal Atatürk, milli devlet idealiyle eğitimde birlik sağlamayı amaçlamıştır. 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı yasayla eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve ardından medreseler kapatılmıştır (Ergün, 2006: 57). Eğitim laik, demokratik ve çağdaş bir sisteme dönüşmüştür. Eğitimde karma sisteme geçilip kadınların da bu alana katılımı sağlanmıştır. Türk eğitim sistemindeki problemlerin ele alınması ve bu problemlere çözüm üretilebilmesi için Millî Eğitim Şuraları ve Maarif Kongreleri toplanmıştır (Dilaver, 2011: 42).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün, ilke ve inkılaplara bağlı, demokratik, milli, çağdaş ve laik eğitim-öğretim temelini oluşturmak amacıyla gayret gösterilmiştir (Türkoğlu, 2006: 328). Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte yeni bir eğitim felsefesine geçiş yaşanmıştır. Bu felsefenin temelinde ise "Cumhuriyet, fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür bir nesil yetiştirmeyi amaç edinir" prensibi yatmaktadır

(Küken,2006:400). Kurulan yeni devletin eğitim ve öğretim konusundaki görüşü, öğrencilere değişmeyen fikir ve becerilerin kazandırılmasından çok bilimsel gelişimlere göre değişebilen, işlevsel, milliyetçi, milli değerlerle yüklü, özgür düşünceye önem veren, demokratik ve etkin bir gelişim süreci olması şeklindedir (Binbaşıoğlu, 2005: 234).

Cumhuriyet'in ilanıyla, yeni devletin eğitime yaklaşımı noktasında önemli değişimler olmuş ve yeni kuşakların edinmesi amaçlanan ana ölçütler, bilimsel yönden irdelenmeye çalışılmıştır. Eğitim konusunda bu dönemde yerli ve yabancı eğitim uzmanlarıyla toplantılar yapılarak görüşleri alınmış ve yeni eğitim politikaları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Hatta devlet politikaları bu görüşlerden etkilenmiş, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilkelerine, eğitimde yer verilmiştir (Özodaşık, 1999: 7). Bunun yanında Türk eğitim sisteminde yenileşmeye yönelik görüşleri alınan bilim insanlarının başında ise Amerikalı modern eğitim anlayışının çerçevesinde çalışmalar yapan eğitim filozofu, John Dewey gelmektedir. Avrupa'dan Cumhuriyet'in ilk yıllarında, birçok eğitimcinin davet edildiği ülkede eğitim sisteminin hangi yönlerden ne şekilde ilerletileceğine dair raporlar çıkarılmıştır. Eğitimciler ve yöneticilerin, ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik iklimine uyarlanan bu eğitim raporları önemli ölçüde olumlu sonuçlar vermiştir (Kenan, 2013: 20). Toplumun konu olarak işlendiği eğitim, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok alanda çalışmalar yapan Dewey' in, Türk eğitim sistemi üzerinde de önemli izlenimleri ve önerileri olmuştur. Dewey'in üzerinde özellikle durduğu konulardan biri öğrencilerin aktif olduğu bir eğitim sistemi olan öğrenci merkezli eğitim anlayışıdır (Küken, 2006: 396).

Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışına bakıldığında dönemi sömürgeci anlayıştan temizlenme süreci şeklinde nitelendirmek mümkündür (Ergün, 2006: 56). Tanzimat döneminden Cumhuriyet'e kadar modernlik anlamında tüm problemlerin hızlı çalışmalarla çözüm yolları tercih edilmiş modern yaşam ve eğitim milli politika olmuştur (Özdemir, 2006). Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikasında, Türk milletini duygu ve düşünce açısından ortak paydada buluşturmak amaçlanmıştır. Bu süreçte Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Mekteb-i Sultani, "Galatasaray Lisesi" ismiyle Cumhuriyetin modern eğitim kurumlarında biri olmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde teklik olması amacıyla medreseler, sıbyan mektepleri ve azınlık okulları içerisinde dini eğitim veren okullar kapatılırken Galatasaray Lisesi, 1868 yılından bu yana sürdürdüğü laik yapısı ile birkaç değişikliklerle varlığını korumuştur. Teneffüslerde Fransızca konuşma mecburiyeti kaldırılmış, Tarih ve Coğrafya benzeri kültürel dersler Türkçe yapılmaya başlanmıştır (Galatasaray Lisesi Yıllığı, 2005). Türkçe ve Fransızca öğretim birleştirilerek ortak program uygulamasına geçilmiştir. Okulun 1924 yılında açılan Ticaret Bölümü 1932 yılında kapatılmıştır. 1930 yılına gelindiğinde öğrenci sayısı ise 1600 civarındadır (İslam Ansiklopedisi, 1996).

Cumhuriyet döneminde Galatasaray Lisesi birçok ilklere sahne olmuştur. İlk resim dersleri başlamıştır. Gerçek anlamda resim çalışmasında bulunmak isteyen öğrencilere 1927'li yıllarda el işi öğretmeni Nureddin Bey'in çalışmalarıyla resim yapmaları sağlanmıştı (Ebuzziya ve Kozikoğlu, 1921). Lisede müzik etkinlikleri de bu dönemde başlamıştır. Meşrutiyetin ilanından sonra konferans salonu yapılmış ve ilk konferanslarla birlikte konserler de yapılmaya başlanmıştır. 1929-1930 eğitim-öğretim yılı döneminde Akademi kurularak tüm kültürel faaliyetler düzenlenmeye devam edilmiştir. Galatasaray Lisesi, tarihinde var olan Enderun-Medrese dalgalanmalarını bazen hatırlatarak ihmellere uğramışsa da şüphesiz kendi yetiştirdiği öğrencilerinin devasa bir tutkuyla okullarına sahip çıkmaları sonucu bugünlere gelmiştir (Ayдын, 2000).

8. MEKTEB-İ SULTANI'NİN TÜRK EĞİTİM TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Bugünkü adıyla Galatasaray Lisesi, kurulduğu Osmanlı döneminden bu yana Türk eğitim sisteminde önemli bir rol oynamıştır. Eğitim sistemini merkezileştiren ve laikleştiren Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra orta dereceli okullar için bir model oluşturmuş ve eğitimin Batı Avrupa çizgisinde modernleştirilmesinde etkili olmuştur (Gök, 2007). 100 seneyi aşkın süredir faaliyet gösteren lise, çeşitli ideolojiler tarafından sürekli değişikliğe uğrasa da her seferinde öncekinden daha güçlü olarak ilerlemiştir. Devlet büyüklerinin uğraşları neticesinde daima gelişen okulu, alanında uzman kadrolar idare etmiştir. Okul kültürüne yerleşmiş olan saygı, vatan sevgisi ve doğruyu bulma gayreti gibi temel değerler ise kuşaktan kuşağa taşınmıştır. Yüzyıllar boyunca eğitsel çalışmalarını en iyi seviyede devam ettiren Galatasaray, devletin türlü idari kadrolarına da mühim kişiler kazandırmıştır. Dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek potansiyelde olan okulda yetenekli ve çalışkan talebeler çeşitli alanlarda eğitim görmüşlerdir. Bu bakış açısı ve disiplinin neticesinde Galatasaray Lisesi, günümüze kadar ismini, eğitsel geleneğini ve işlevini taşıyan nadide kurumlardan biridir (Aydın, 1999). 1877 yılında Ali Suavi gibi önemli okul yöneticilerinin eğitsel reform çabalarının da kurumun özel bir niteliğe bürünmesinde etkisi oldukça büyüktür (Akyüz, 1982).

1868'de ihtiyaç duyulan ve daha sonra Türkiye'nin önemli kadrolarını yetiştirmeyi misyon edinmiş olan kurum, çağdaş eğitimin çatısını oluşturmuştur (Engin, 2012). Mekteb-i Sultani adıyla 1868 yılında hizmete başlayan Galatasaray Lisesi, Türk eğitim sistemi içerisinde Batı bağlamında kurulan ilk modern lise özelliğine sahiptir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'ne modern eğitimin girişi Galatasaray Lisesi'nin açılmasıyla olmuştur.

Galatasaray Lisesi, 1916 yılından 1956 yılına kadar İstanbul'da bir kültür merkezi olarak önemli bir rol oynamıştır. Okulun önemi akademisyenlerin ötesine geçerek sergiler, konserler ve diğer etkinlikler için İstanbul'un önde gelen kültürel mekânlarından biri haline gelmiştir (Uslu, 2018). Galatasaray Lisesinin bir diğer önemi de Daru'l Fünunun hicri 1288 (1871) yılının sonlarında öğretim faaliyetine son vermesiyle ülkede yükseköğretim boşluğunu kapatmaya aday bir öğretim kurumu vasfına sahip olmasıdır (Doğan, 1991). Tanzimat dönemi, "*Osmanlıcılık*" ideolojisinin pratikteki karşılığı olan Mekteb-i Sultani, uluslararası eşitlik çerçevesinde eğitsel faaliyetlerin uygulandığı bir saha düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Bu eğitim kurumu sayesinde farklı uluslardan öğrenciler bir araya gelerek burada kaynaşma ortamı bularak Osmanlı'nın bütünlüğü sağlanmış olacaktı (Demirel, 2007). Burada eğitim almış öğrenciler, batı kültürüne hâkim olmanın sağladığı faydayla, Osmanlı Devleti ile Avrupa arasında bir köprü kurarak modernleşmenin liderlerinden olmuşlardır. Galatasaray Lisesi'nden mezun olanların tamamına yakını toplumsal hayatlarında başarı göstermişlerdir. Bu durumda lisenin bir eğitim kurumu olmasının yanında öğrencilerin sosyal yaşamlarında da desteklenmesi konusunda başarılı olduğu söylenebilir. Kuruluş yılından itibaren okula öğrenci seçiminde Sultani'li olmanın ayrıcalığının vurgulanması öğrencilerin yeteneklerini fark etmesine ve bu noktada kendilerine güvenmelerine ortam hazırlamıştır.

Mekteb-i Sultani'nin müfredatındaki derslere bakıldığında diğer ortaöğretim kurumlarından daha ileri seviyede olduğu görülmektedir. Dersler çoğu zaman Fransız ya da ülkenin en iyi öğretmenleri tarafından verilmiştir. Bu hoşgörülü ve sosyal eğitim ortamında hem öğretmen hem de idari kadroların özgür bir okul iklimi yaratması kaçınılmazdır. Ayrıca lisede felsefi ve siyasi konular açıkça tartışılabilir ve bu sayede öğrenciler olaylara farklı perspektiflerden bakabilme imkânına sahip olurlardı.

Galatasaray Lisesi'ndeki girişimler de (Akyüz, 1982) dâhil olmak üzere, Türk eğitim sisteminde reform ve iyileştirme çabalarına rağmen, zorluklar devam etmektedir. Bunlar arasında düşük kayıt oranları, yetersiz finansman ve Avrupa standartlarını karşılamak için kalite iyileştirmelerine duyulan ihtiyaç yer almaktadır (Gedikoğlu, 2014). Sistem, geleneksel ve modern yaklaşımlar arasında gerilimler yaşamaktadır (Kızılcıkelik, 2015) ve daha demokratik, esnek ve öğrenci merkezli bir eğitim için çağrılar

yapılmaktadır (Onur, 1994). Eğitim yönetiminde liyakate dayalı liderliğin uygulanması da bu sorunların bazılarına potansiyel bir çözüm olarak vurgulanmaktadır (Gök, 2019).

Türk eğitim sistemi, Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından bu yana modernleşme ve sekülerleşme odaklı önemli değişiklikler geçirmiştir (Gök, 2007). Sistem oldukça merkeziyetçidir ve farklı sosyo-ekonomik geçmişlerden ve bölgelerden gelen öğrenciler arasında özellikle matematik performansındaki eşitsizlikleri ele almada zorluklarla karşılaşmıştır (Özdemir, 2016). Coğrafya eğitimi, siyasi istikrarsızlık ve jeopolitik faktörler nedeniyle dalgalanmalar yaşamıştır (Taş, 2005). 1980'lerde bilgisayar destekli eğitime geçilmesiyle bilgisayar okuryazarlığının geliştirilmesi ve öğretmen açığının kapatılması amaçlanmıştır (Yedekcioğlu, 1996). Son dönemdeki politikalar neoliberalizm, muhafazakârlık ve İslamcılıktan etkilenmiş olsa da kadınların eğitimi kilit bir odak noktası olmuştur (Durakbaşa ve Karapehlivan, 2018). Yüksek riskli sınav politikaları, neoliberal İslamlaşma bağlamında yeni eşitsizliklerin yaratılmasına katkıda bulunmuştur (Caner ve Bayhan, 2020). Eleştirilenler daha esnek, demokratik ve çok yönlü bir eğitim yaklaşımını savunmaktadır (Kızılcıkelik, 2015).

Tarihi şahsiyetler ve eğitimciler öğrencileri etkilemiş olsa da modern gençlik giderek daha fazla rol model olarak medya ünlülerine yönelmektedir (Karaboğa, 2019). Türk lise öğrencileri genellikle geleceğe olumlu bir bakış açısına sahiptir (Gören Summak, 2000) ve eşitlikçi ve geleneksel cinsiyet rolü tutumlarının bir karışımını göstermektedir (Budak ve Küçükşen, 2018). Ancak, özellikle göçmen (Kaştan, 2015) ve düşük gelirlili ailelerden gelen çocukların yaşadığı eğitim eşitsizliklerinin varlığı Türkiye'nin eğitim anlamında devam eden zorluklarını vurgulamaktadır (Çelikkol ve Avcı, 2017). Galatasaray Lisesi, tüm eşitsizlik ve eksiklere çare niteliğinde bir eğitim modeli olarak doğu ile batının sentezini oluşturup evrensel değerlere önem vermiştir. Türk eğitim sisteminin tarihi gelişimi sürecinde birçok başarı ve yeniliklerde ön sırada olan lise, günümüzde ülkemizin önemli eğitim kurumları arasında bu bağlamda yerini almıştır.

9. YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli geçmişte var olan- halen devam eden bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir. Betimsel araştırmalarda, ele alınan olay, konu ve durumlar ayrıntılı bir biçimde araştırılmakta ve bu araştırmalar genellikle tarama (survey) araştırmaları olarak da ifade edilmektedir (Erkuş, 2005).

10. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Galatasaray Lisesi nam-ı diğer Mekteb-i Sultani'nin kuruluşundan Cumhuriyet'in ilk dönemi dâhil olmak üzere eğitim sürecini ele alması ve bu dönemlerdeki değişim süreci ve gelişmelere yer vermeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı Mekteb-i Sultani'nin modern anlamda günümüz eğitim sistemine katkılarını konu hakkındaki literatür ışığında ifade etmektir. Bu amaç doğrultusunda mekteb-i Sultani ve eğitim tarihimizdeki yeri hakkında şu sonuçları ifade etmek yerinde olacaktır.

Batı'yı fikir özlemine açık bir ufuk, Mekteb-i Sultani'yi de "Doğu'nun bu ufka açılan ilk penceresi" şeklinde tanımlayan Tefik Fikret'in bu mısraları, Tanzimat sürecinde başlayan Osmanlı modernleşme hareketiyle Batı medeniyetine duyulan sempatiyi ifade etmektedir. Türkiye'de orta öğretim sistemi geçmişten günümüze kadar birçok aşama kat etmiştir. Tanzimat dönemi, eğitimin tüm ülkede yaygınlaşmaya başlaması ve eğitimde yeni yöntemlere yer verilmesi yönünden bu aşamalar içerisinde en önemli süreci ifade etmektedir. Bu dönemde eğitim kurumlarının en gözdesi şüphesiz devletin farklı kademelerine idareci yetiştirme düşüncesiyle oluşturulmuş daha sonraları yüksek öğretim seviyesine ulaşan bir kurum haline gelen Mekteb-i Sultani'dir.

Mekteb-i Sultani, dönemin en iyi eğitim modellemeleri örnek alınarak proje haline getirilmiş büyük bir kurumdu. Bu mektepte vurgulanması gereken en önemli konu, eğitimin eşit ve modern bir şekilde her alanda verilmesi konusudur. Mekteb-i Sultaniyi, dönemin en kapsamlı ve teknolojik imkânların en etkili kullanıldığı; öğrencilerin etnik, dini ve ekonomik açılardan eşitlik çerçevesinde eğitildiği en iyi eğitim kurumu olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca dönemin padişahları tarafından eğitim alanında ileri seviye olan batılı ülkelerden örnek alınarak uygulamaya konulmuş ve bu süreçte de ülkenin ihtiyaçlarının göz önünde tutularak eğitimin amaçlandığı bir eğitim projesi olduğu kabul edilmektedir.

Bir eğitim kurumu olarak Mekteb-i Sultani kendine özgü sistemiyle günümüzdeki yeniliklerle kıyaslandığında hala adından söz ettirmektedir. Kuruluş süresinin dönem şartları değerlendirildiğinde bu okul projesinin başarılı olacağı düşünülmemekteydi. Bunun sebebi ise müslim ve gayrimüslim tebaaya mensup ailelerin çocuklarının birlikte eğitim görmeleri konusunda endişe duyulmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu projeye tüm ulusun aslında bir arada nasıl yaşayacakları noktasında ayrıntılar gözler önüne serilmektedir. Mektep, Osmanlılık prensibi çerçevesinde farklı din ve kültürleri tek çatıda birleştirmiş, öğrencilere modern, laik ve kaliteli eğitim imkânı sunmuştur. Yapılan araştırmalara bakıldığında Kurtuluş Savaşı döneminde Mekteb-i Sultani öğrencileri gönüllü olarak cephede yer almış, birçoğu geri gelemese de milli zafer tüm yurttaki mutlulukla karşılandığı gibi burada da sevinçle karşılanmıştır (İslam Ansiklopedisi, 1996). Bu zaferin ardından hükümeti ve orduyu temsilen İstanbul'da Mekteb-i Sultani'yi ziyaret eden Refet Bey, mektepte coşkulu bir konuşma yapmış, Mekteb-i Sultani'nin, ülkeye çok sayıda vatansever evlat kazandırdığını, kazandırmayı da sürdüreceğini, milli mücadele savaşının galibiyeti üzerine vatanın yeniden inşasını ve modern hale getirilmesinde aydın gençlerin önemli rol oynayacağını ifade etmiştir (Aray, 1959). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kurumun ülkenin aydınlanmasında önemli rol oynayan bir kurumlardan olduğu ifade edilebilir.

Mekteb-i Sultani ortaöğretim ve yükseköğretim arasında bir geçiş dönemi kurum niteliğini üstlenerek güç bir sürecin başarılı bir şekilde sürdürülmesine olanak sağlamıştır. Aslında bu şekilde hem halk hem de devlet, tam donanımlı memur ihtiyacının karşılanması ve eğitim sürecinin ardından hemen iş hayatına girme konusunda kolaylığın sağlanması noktasında kazançlı çıkacaktı. Mekteb-i Sultani etnik köken, dini farklılıklardan doğan tüm ayrıştıracı unsurların önüne geçip eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak tüm çocukların eğitim hayatına olumlu katkı sağlamıştır. Genel olarak bakıldığında başarılı faaliyetler yürüterek döneme imza atmış ve Batıda adından söz ettirmiştir. Günümüz eğitim kurumlarının bu eğitim kurumundan esinlenerek daha eşitlikçi, daha yenilikçi ve her ihtiyaca hitap eden nitelikte düzenlemelerin yapılması eğitimin verimini ciddi ölçüde arttıracığı düşünülmektedir. Mekteb-i Sultani'de verilen derslerden de anlaşılacağı üzere öğrencilerin her alanda donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesinin en öncelikli hedefleri arasında olduğu aşıkardır. Ayrıca Sultani, öğretim programında Fransızca'nın dışında İngilizce, Bulgarca, Almanca gibi yabancı dillerin öğretimine yer veren ilk devlet okulu olarak bu anlamda diğer okullara öncü olmuştur.

Mekteb-i Sultani'nin olumlu yönlerinin yanında eleştirilmesi gereken olumsuz noktalara da dikkat çekmek gerekmektedir. Mektebin kuruluşuna dair yeterli kaynakların bulunmaması ve bu konu üzerinde yeterli ölçüde durulmaması dönemin daha ayrıntılı işlenmesini engellemiştir. Bir diğer eleştiri konusu ise ders içeriklerinin çocukların gelişimsel ve yaş aralığı olarak en hassas oldukları eğitim sürecinde dini görevlerin zorla yaptırılmaya çalışılması söylenebilir. Devlet, tam donanımlı bireyler yetiştirmeyi amaçlarken çocukların eğitim aldıktan sonraki seçimleri üzerinde, devletin bu amaçlarının tam tersine karamsarlık yaratabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Nişantaşı İngiliz Erkek Okulu gibi Osmanlı topraklarında yabancı okulların kurulması konusunda Kara ve Çavdaroğlu (2021)'in, yabancı öğrencilerin Türk okullarında karşılaştıkları zorlukların incelendiği Kamer ve Sariahmetoğlu (2020)'nin çalışmaları ile lise öğrencileri arasında yabancılaşma ve öz algı arasındaki ilişkiyi Coşkun ve Altay (2009) ve yabancı dil öğreniminin sosyal yaşam üzerindeki etkisinin

incelendiği Demirkan (2008)' in, lise öğrencileri arasında yabancı dil kaygısı konusunda Baş (2014)' ün, ve akademik performans üzerindeki etkiler ile ilgili Öner ve Gedikoğlu (2007)' nun Galatasaray Lisesi ile ilgili çalışmalarının taranması neticesinde bu kurumun Türkiye'de yabancı dil eğitimi ve kültürel entegrasyona büyük katkıları olduğu sonucuna varılmaktadır. Türk eğitimi sisteminin köklü kurumlarından olan Galatasaray Lisesi hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde önemli görev üstlenmiş açılışı ile birlikte modern eğitimin ülkeye girmesinde ve yaygın hale gelmesinde öncülük etmiştir. Ülkemizin en köklü eğitim müesseselerinden olan mektep, günümüzde doğal olarak çeşitli araştırmaların konusu olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ağırakça, G. P. (2012). *Tanzimat'tan cumhuriyet'e mekteplerde ahlâk eğitim ve öğretimi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akyüz, Y. (1982). Galatasaray Lisesi'nin ıslahına ilişkin Ali Suavi'nin girişimlerini gösteren bir belge. *Bellekten*, 46(181), 121-132. <https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1137207>
- Aray, S. (1959). *Bir galatasaraylının hatıraları*, İzmir Yayınları.
- Aydın, N. (1999). *İmparatorluğun cumhuriyet kapısı*. Eray Basım Hizmetleri.
- Aydın, A. (2000). Batılılaşma döneminde Şinasi ve Fransız etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 34.
- Baş, G. (2014). Lise öğrencilerinde yabancı dil öğrenme kaygısı: nitel bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(36), 101-119.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları.
- Bilim, C. Y. (1999). *Osmanlılarda eğitimin çağdaşlaşması askeri okullar*. Ankara Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi: " araştırmalar"; eğitim kavram ve uygulamalarının tarihsel gelişimi*. Anı Yayıncılık.
- Budak, H. ve Küçükşen, K. (2018). Türkiye'nin sosyal transformasyon sürecinde y kuşağının "toplumsal cinsiyet rolü" tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 561-576. <https://doi.org/10.17755/esosder.335865>
- Caner, H. A. ve Bayhan, S. (2020). Yüksek riskli sınav politikaları ve Türk eğitim sisteminin dönüşümü. *Uluslararası Eğitim Gelişimi Dergisi*, 79(2), 102.
- Coşkun, Y. ve Altay, C. (2009). Lise öğrencilerinde yabancılaşma ve benlik algısıyla ilişkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29(29), 41-56.
- Çalışlar, İ. (2005). Ali Sami Yen'in rüyası 100 yaşında. *Sultani*, 25(1), 32-33.
- Çelikkol, Ö. ve Avcı, N. (2017). Aile gelir düzeyi bağlamında liselere erişimde eğitimsel eşitsizlik alanlarının araştırılması (Isparta il merkezi örneği). *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 165-183.
- Demirel, D. (2007). *Osmanlı devletinde sultaniler ve idadiler* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Demirkan, C. (2008). *Yabancı dil öğreniminin bireylerin sosyal yaşamına etkisi: Ispartada öğretmenler üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- De Salve (1874). L'Enseignement En Turquie Le Lycée Impérial de Galata-Sérai, *Revue des deux Mondes*.
- Dilaver, H. (2011). Türk eğitim sistemi ve sorunları. K. Keskinliç (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve sorunları* (s.29-68). Pegem Akademi.
- Doğan, İ. (1991). *Tanzimatın iki ucu Münif Paşa ve Ali Suavi*. İz Yayıncılık.
- Durakbaşa, A. ve Karapehlivan, F. (2018). Progress and pitfalls in women's education in Turkey. *Encounters in Theory and History of Education*, 19(1), 70-89.

- Düzenli, G. (1996). Mekteb-i Sultani'den bugüne Galatasaray Lisesi. *Toplumsal Tarih*, 26(1), 22.
- Ebüzziya, Z. ve Kozikoğlu, S. (1921). *1933 Galatasaray'ın tarihçesi-1932/33 mezunları ve 50. yılları*.
- Engelhardt, E. (1999). *Tanzimat ve Türkiye* (Çev: Ali Reşad). İstanbul Yayınları.
- Engin, E. (2012). *Mekteb-i Sultani'den Galatasaray Lisesi'ne*. Giza Yayıncılık.
- Engin, V. (2016). *Mekteb-i Sultani*. Yeditepe Yayınları.
- Ergün, M. (2006). Cumhuriyet döneminde Türkiye'de eğitim tarihi. M. Hesapçıoğlu ve A. Durmuş (Ed.), *Türkiye'de eğitim bilimleri: bir bilanço denemesi* (s.55-81). Nobel Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Fethi, İ. (1954). *Galatasaray tarihi*. İstanbul Yayınları.
- Galatasaray Lisesi Yıllığı, (2005).
- Gedikoğlu, İ. S. (2014). *Online shopping: as a coping mechanism with work to life conflict* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gök, F. (2007). The history and development of Turkish education. *Education in Multicultural Societies—Turkish and Swedish Perspectives*, 1(3), 247-255.
- Gök, R. (2019). Türk eğitim faaliyeti liyakat (liyakat demokrasisi) esaslı eğitim yöneticiliği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(52), 39-64. <https://doi.org/10.21764/mauefd.543883>
- İsfendiyaroğlu, F. (1954). *Galatasaray tarihi*. İstanbul Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi (1996). *Türkiye Diyanet Vakfı*. İstanbul Yayınları.
- İstanbul Ansiklopedisi (1971). *Koçu yayınları*. İstanbul Yayınları.
- İstanbulluoğlu, A. (2003). *Türk futbol tarihi*. İstanbul Yayınları.
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 2040-2073. <https://doi.org/10.26466/opus.601942>
- Kara, A. ve Çavdaroğlu, M. (2021). 20. Yüzyılda Osmanlı toprakları üzerinde kurulan Nişantaşı İngiliz Erkek Mektebi üzerine bir değerlendirme. *Asia Minor Studies*, 9(2), 814-827. <https://doi.org/10.17067/asm.952365>
- Karal, E. Z. (1981). *Osmanlı tarihi*. Ankara Yayınları.
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye'de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216-229.
- Kazancıgil, A. ve Berküren, T. (1997). *Galatasaray lisesi mezunları*. İstanbul Yayınları.
- Kenan, S. (2013). Türk eğitim düşüncesi ve deneyiminin dönüm noktaları üzerine bir çözümleme. *Osmanlı Araştırmaları*, 6(1), 1-31.
- Kızılcılık, S. (2015). An evaluation of the Turkish education system outside the conflict between old and new. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15(59), 149-164.
- Kocamanoğlu, E. (2003). *Yabancı okullarda din eğitimi, robert kolej-mekteb-i sultani Galatasaray Lisesi örneği* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi (1773–1923)*, İstanbul Yayınları.
- Köseoğlu, A. (2007). *Medrese eğitiminden modern eğitime geçişte halka yöneliş* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Küken, G. (2006). Türkiye'de Eğitim Felsefesi. Hesapçıoğlu, M. ve A. Durmuş (Ed.), *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi* (s. 389-404). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- La Turquie, 16 Février 1866 (gazete).
- Onur, B. (1994). Türk eğitim sisteminin özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 18(93), 9-17.

- Öner, G. ve Gedikoğlu, T. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin İngilizce öğrenimlerini etkileyen yabancı dil kaygısı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 67-78.
- Özdemir, E. A. (2006). Türkiye’de İngilizce öğretmeninin yaygınlaşmasının nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 24.
- Özdemir, C. (2016). Türk eğitim sisteminde eşitlik: 15 yaşındaki öğrencilerin matematik performansı üzerinde sosyal geçmişin etkilerinin çok düzeyli analizi. *Avrupa Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 193-217.
- Özodaşık, M. (1999). *Cumhuriyet dönemi yeni bir nesil yetiştirme çalışmaları 1923-1950*. Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Öztürk, C. (2000). Selim Sabit Efendi’nin yetiştiği yıllarda Osmanlı eğitimi / Türkiye’de modern eğitimin doğuşu. *I. Uluslararası Vize Tarih ve Kültürü Sempozyumu: Türkiye’nin İlk Modern Pedagogu Vizeli Selim Sabit Efendi (1829 – 1910)*, Vize Yayınları.
- Güngör, N. (2007). *Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil Kültür Eğitim* (s. 245-255). Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Sarıahmetoğlu, H. ve Kamer, S. T. (2020). Yabancı uyruklu ortaokul öğrencilerinin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1611-1630. <https://doi.org/10.17755/esosder.709695>
- Semenderoğlu, V. ve Tamburacı, O. (1998). *Dünden bugüne Galatasaray*, İstanbul Yayınları.
- Semiz, A. (2008). *Türk ortaöğretim sisteminde Galatasaray lisesi, Mekteb-i Sultani, yeri ve tarihsel gelişimi* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sinanlar, U. S. (2018). 1916-56 yılları arasında İstanbul’un gözde kültür mekanı: Galatasaray Lisesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 1759-1778. <https://doi.org/10.15869/itobiad.446074>
- Sirmen, A. ve Öktem, E. (1997). *Çok konuşulan az bilinen bir kurum: Galatasaray*. Milliyet Yayınları.
- Somel, S. A. (2012). Kırım savaşı, ıslahat fermanı ve Osmanlı eğitim düzeninde dönüşümler. *Savaştan Barışa*, 15(2), 1853-1856.
- Soydan, T. (2013). Osmanlı’dan Cumhuriyet dönemine Türkiye’de temel eğitimin gelişmesi ve finansmanı sorunu. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 53-71.
- Summak, A. E. G. (2000). Gençler burada, gelecek nerede? lise gençliğinin 2020 yılına ilişkin gelecek algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(22), 291-311.
- Sungu, İ. (1943). Galatasaray lisesinin kuruluşu. *Belleten*, 7(28), 315 -347.
- Şişman, A. (1986). Mekteb-i Osmani (1857-1864). *Osmanlı Araştırmaları*, 5(5), 43.
- Şişman, A. (1989). *Galatasaray Mekteb-i Sultanisi’nin kuruluşu ve ilk eğitim yılları (1868-1871)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Taş, H. İ. (2005). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze ilköğretim II. kademe ve liselerde coğrafya dersi ve müfredatının değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(14), 311-330.
- Türkoğlu, A. ve Sarı, M. (2006). Cumhuriyetten günümüze Türkiye’de program geliştirme çalışmaları döneminde Türkiye’de eğitim tarihi. M. Hesapçıoğlu ve A. Durmuş (Ed.), *Türkiye’de eğitim bilimleri: bir bilanço denemesi*(s. 328-366). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Uyanık, E. (2006). *Modernleşme döneminde Türk aydınının eğitime bakışı* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yedekcioğlu, Ö. (1996). Use of computers at high schools in Turkey. *T.H.E. Journal*, 23(6), 64-69.